

Türkiye’de Değişen Bölgesel Kalkınma Politikaları

Rasim AKPINAR*

Özet

Bölgesel kalkınmanın kavramsallaştırılması ve bölgesel politikaların uygulanmasına dair tüm hususlarda, önemli temel değişimler yaşanmıştır. Tüm bu değişimler, bölgesel politikaların geliştirilmesi, yönetimi, sunumu ve değerlendirilmesine ilişkin kurumsal yapıların değişimini de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede; bölgesel gelişme yaklaşımının, merkezi idarenin öncü rol üstlendiği “yukarıdan aşağıya” planlama/ kalkınma anlayışından, yerel ekonomik aktörlerin daha etkin işlevler üstlendiği “aşağıdan yukarıya” kalkınma anlayışına doğru değişim geçirdiğini görüyoruz. Türkiye’de bölgesel gelişme politikalarında yaşanan bu değişim çabaları, küresel gelişmelerin ve Avrupa Birliği üyelik sürecinin etkileri ile yerel dinamiklerin örtüşmesinden kaynaklanmıştır. Son tahlilde Avrupa Birliği’ne uyum kapsamında 32 başlıktan (chapter) biri olan bölgesel gelişme politikalarında; Türkiye’de İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına gidilmiş, Kalkınma Ajansları kurulmuş, kapsamlı bölge planları stratejik bölge planlarına çevrilmiştir. Bu minvalde bu makalenin temel amacı, Türkiye’de bölgesel kalkınma politikalarında yaşanan bu köklü değişimi tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma Politikası, Kalkınma Ajansı, Bölge Planı, Yeni Bölgeselleşme, Kamu Reformları.

Changing Regional Development Policies in Turkey

Abstract

All aspects of the implementation of the conceptualisation of regional development and regional policies, has experienced significant fundamental changes. All of these changes, the development of regional policies, management, delivery and evaluation of institutional structures brought about the change. In this context, we see that the regional development approach, from central government assumed a leading role in "top-down" planning / development concept, towards local economic actors to function more effectively undertaken by "bottom up" approach. This change in regional development policies in Turkey's efforts, the effects of global developments and the European Union accession process is due to overlap with the local dynamics. The final analysis, Within the scope of the European Union, in the regional development policies being one of the 32 chapters, Turkey has also attended the Nomenclature of Territorial Units for Statistics, established Development Agencies, transferred comprehensive regional plans into a strategic regional plans. In this context this article will discuss these fundamental changes occurred in regional development policies of Turkey.

Key Words: Regional Development Policy, Development Agency, Regional Development Plan, New Regionalism, Public Reforms.

---

* Planlama Uzmanı, Devlet Planlama Teşkilatı.

Giriş

Bölgesel kalkınmanın kavramsallaştırılması ve bölgesel politikaların uygulanmasına dair tüm hususlarda, önemli temel değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, bölgesel gelişmenin teorik temelleri ile değişimin kalkınma ekonomisini açıklayan yeni faktörlerle başlamış ve amaçlar, hedefler, faaliyet alanlarındaki değişimlerle devam etmiştir. Tüm bu değişimler, bölgesel politikaların geliştirilmesi, yönetimi, sunumu ve değerlendirilmesine ilişkin kurumsal yapıların değişimini de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede; bölgesel gelişme yaklaşımının, merkezi idarenin öncü rol üstlendiği “yukarıdan aşağıya” planlama/ kalkınma anlayışından, yerel ekonomik aktörlerin daha etkin işlevler üstlendiği “aşağıdan yukarıya” kalkınma anlayışına doğru değişim geçirdiğini görüyoruz. Bölgesel gelişme politikalarındaki değişimle beraber gelen yeniden yapılanma süreçleri, başta Batılı ülkeler olmak üzere birçok ülkede, yerel düzeyde yeni düzenleme mekanizmalarının oluşmasına, yerel düzenlemelerin yapılmasına ve yerel ekonomik gelişme kurumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bölgesel kalkınma politikalarında son otuz yıldır önemli değişiklikler gözlenmiştir. 1950’li yıllardan sonra genel kabul gören bölgesel kalkınma konsepti “büyümenin ön koşulu olarak büyük altyapı yatırımlarını” içermekteyken; günümüzün bölgesel kalkınma anlayışı yenilik, yenilikçi çevre, bilgiye dayalı kalkınma anlayışı, beşeri sermaye, kolektif öğrenme, karşılıklı bağımlılık, yerel kültür gibi kavramlarla örülmüştür. Burada şunu ifade edebiliriz ki; ekonomik değişimlerin bölgeler üzerindeki etkisini yönetmek için, yeni politikalar bölgelerin daha çok kendi kaynaklarına dönmesine odaklanmakta ve bu yeni politikalar, devlet politikalarını yönetmeye ve planlamaya daha az odaklı olduğu görülmektedir. Yeni politikalar artık merkezi yönetim tarafından sağlanan teşvikler üzerinde daha az durmakta ve içsel büyüme veya çevre, yaşam kalitesi, işgücü gibi bölgeyle ilgili kalitelerin yatırım çekmesi üzerinde daha çok vurgu yapmaktadır. Yerel/içsel yatırımın çekiciliği üzerinde hala durulmakta, fakat burada bile vurgu, hibe ve teşviklerden ziyade, bölgenin iş yapmak için uygun bir yer olması anlamında rekabetçi avantajlarını arttırmaya yönelmektedir. Böylece yeni politikalar merkezden, kendi aralarında rekabet eden, bölgesel ve yerel kurumlara kay(dırıl)maktadır (Keating, 1998).

Türkiye’de bölgesel kalkınma politikalarını temel dönemler itibarıyla şu şekilde tasvir etmek mümkündür:

İlk Dönem-1960’lı yıllar: Türkiye’de ilk bölgesel kalkınma çalışması planlı dönemden dört yıl önce, 1959 yılında Antalya Bölgesinde başlatılmıştır (Dinler, 2005). İlk dönem olarak 1960’lı yılları yani İmar ve İskan Bakanlığı Bölge Planlama Dairesinin eşgüdümünde hazırlanan Bölgesel Planların yürütüldüğü dönemi göstermek mümkündür. Bu dönemin önemli bölgesel kalkınma çabaları arasında Antalya Bölgesi Projesi, Doğu Marmara Planı, Çukurova Bölgesi projesi ve Keban Projesi yer almaktadır. Daha sonra Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde (1973-

1977) kalkınmada öncelikli yöreler politikası doğmuş ve bu doğrultuda 1973 yılında Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesi (KÖYD) Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı bünyesinde kurulmuştur.

İkinci Dönem-1980 sonrası: Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında DPT Müsteşarlığı bölgesel kalkınma alanında önemli bir teknik analiz çalışması yapmıştır. Bu çalışmada, sahip oldukları sosyo-ekonomik özelliklere ve birbirleri arasındaki etkileşime bağlı olarak yerleşim birimlerinin kademelenmesini içeren bir mekânsal yaklaşım öngörülmüştür. Bu doğrultuda, “Yerleşim Merkezlerinin Kademelenmesi” çalışması 1982 yılında tamamlanmıştır. Bu çalışma ile yedi adet kademe merkezleri tanımlanmış ve her kademede yer alan yerleşim birimleri arasında hiyerarşik bir etkileşimin olduğu ortaya konmuştur. 1985 yılında kabul edilen 3194 sayılı İmar Kanunu ile "Madde 8 - Bölge planları; sosyo -ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır." hükmü doğrultusunda bölge planı konusunda DPT tam yetkili bir konuma gelmiştir. Bu kapsamda DPT Müsteşarlığı; Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ve Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK) gibi bölgesel planları ihale usulü ile danışmanlık firmalarına veya üniversitelere yaptırmıştır.

Üçüncü Dönem- Avrupa Birliği İvmesi: Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları alanında ivme noktası şüphesiz Türkiye’nin Avrupa Birliği adaylık süreci olmuştur. Avrupa Birliği-Türkiye Mali İşbirliği kapsamında katılım öncesi fonlardan yararlanmak üzere, Ön Ulusal Kalkınma Planında belirlenen 12 öncelikli Düzey 2 Bölgesinde 2003-2005 yıllarında Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP) gibi bölgesel hibe programları uygulanmıştır. Dolayısıyla bölgesel kalkınma konusunda yerelde proje hazırlama hususunda tecrübe ve kapasite oluşmaya başlamıştır.

Yine Avrupa Birliği’ne uyum kapsamında 22 Eylül 2002 yılında Devlet Planlama Teşkilatı ve Türkiye İstatistik Enstitüsü üç ayrı düzeyde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması adı altında yeni bir bölge sınıflandırılmasına gitmiştir. Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri bölgesel politikaların uygulandığı/uygulanacağı ölçekler olarak kabul edilmiştir.

Nihayetinde; 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 25 Ocak 2006 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilmiş, 8 Şubat 2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İlk aşamada pilot proje olarak 2006 yılında Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Halihazırda 26 bölgede Kalkınma Ajansları kurulmuş olup, tamamı faaliyet halindedir.

Yeni teşvik sistemi 2009/15199 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 16 Temmuz 2009 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye yeni teşvik sistemine göre illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak dört bölgeye ayrılmıştır. Yeni teşvik sistemi temel olarak genel teşvik, bölgesel teşvik ve büyük ölçekli yatırımlara teşvik olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır.

“Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim” Kapsamında Yapılan

2002 Yılı Sonrası Reform Çalışmaları

Son yıllarda dünyadaki ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmeler büyük bir değişim içine girerken, değişimin kuramsal ve pratik nedenlerini açıklamaya yönelik bazı yaklaşımların da geliştirildiğini görmekteyiz. Yaşanan bu dönüşümü sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş olarak açıklayanlara literatürde sıklıkla şahit oluruz. Bu dönüşümü fordist üretimden esnek üretime (*post-fordist*) geçiş; ulus-devletlerin dünyasından küreselleşmiş dünyaya geçiş ve son olarak da modernist düşünceden post-modernist düşünceye geçiş olarak görenler de mevcuttur.

Dolayısıyla, uzunca bir dönemdir değişim ekonomide ve siyasette, yönetim ve kültür dünyasında yoğun olarak kendini hissettirmektedir. Hem örgütlenme modelleri, hem karar alma süreçleri, hem çalışma yöntemleri, hem de değerleriyle kamu kesimini özel kesime benzetme çabası, Birleşik Krallık’ta “Yeni Kamu İşletmeciliği” (*New Public Management*), ABD’de de “Devletin Yeniden İnşası” (*Reinventing Government*) modellerinin ortaya çıkışıyla sonuçlanmıştır. David Osborne ve Ted Gaebler tarafından yazılan “Devletin Yeniden İnşası” adlı çalışma, Clinton Hükümeti tarafından 1990’lı yıllarda uygulanan politikaların şekillenmesinde belirleyici olmuştur (Giddens, 1998). “Devletin Yeniden İnşası” modelinde, devletin sivil toplum ve özel sektör için gerekli/yeterli koşulları yaratan ve bu koşulların oluşturulmasını kolaylaştıran bir katalizör rolünü oynayacağına, ayrıca toplumu yönlendirmek açısından sorumluluk dengesinin devletten özel sektöre ve sivil topluma kayması gerektiğine işaret edilmektedir. Bu modelde büyük devletten; yönlendirici “katalizör devlete” yani “kürek çeken değil, dümen tutan” (*steering rather than rowing*) devlet anlayışına geçiş tartışmanın ana eksenini oluşturur (Al, 2002).

Bu çerçevede merkezîyetçi, hiyerarşik kademelere ayrılmış, aşırı standartlaşmış ve uzmanlaşmış Weberyen bürokratik yönetim modelinin değişime cevap veremeyen yapısı yerine esnek, küçük organizasyon ve yönetim ile desentralizasyon anlayışı doğrultusunda kamunun yeniden yapılandırılması çalışmalarının başlatıldığına şahit olmaktayız.

Türkiye’de kamu yönetimi alanında birçok kez reform çabaları olmuştur. Kimi raporlar yabancı uzmanlara ve kurullara hazırlanmış kimisi ise yerli uzmanlar ve ulusal kurumların görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Örneğin İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden Fritz

Neumark 1949 yılında Başbakanlığın isteği üzerine “Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Esasları Hakkında Rapor” adıyla bir rapor hazırlamıştır. “Neumark Raporu” adıyla bilinen bu reform çabası diğer yabancı uzmanlarca hazırlanan raporlara kıyasla en ayrıntılı ve özenle hazırlanmış olanıdır (Azrak, 2004). Barker Raporu ise finansmanı Dünya Bankası ile Türkiye tarafından sağlanan ve 13 üyeli bir kurul tarafından 8 Haziran-15 Eylül 1950 tarihleri arasında ülkemizde yapılan araştırmalara dayanılarak hazırlanmıştır. Bu rapor kurul başkanı James M.Barker’in adıyla anılmaktadır (Sürgit, 1972). “Türkiye’de Devlet Personeli Hakkında Bir Araştırma” adını taşıyan Chailloux-Dantel Raporu 1958 yılında TODAİE tarafından yayınlanmış, kamu personel sisteminin yeniden yapılandırılmasına yoğunlaşmıştır (Şaylan, 2000). 1953 yılında kamu yönetimi alanında araştırmalar yapmak ve kamu yöneticilerini eğitmek üzere kurulmuş olan Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) ve 1960’ta kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ile daha sonra ismi Devlet Personel Başkanlığı (DPB)’na dönüştürülen Devlet Personel Dairesi planlı dönemde kamu yönetimi alanındaki çalışmalarda önemli rol oynamışlardır (Eryılmaz, 2003).

DPT ile TODAİE arasındaki görüşmelerde yönetimin bütününe kapsayacak ve yönetsel reformun gelişme yönleri ile ilkelerini tespitte dayanak teşkil edecek Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesinin (MEHTAP) yapılması kararlaştırılmıştır (Sürgit, 1972; Azrak, 2004). 1988 yılında DPT tarafından, o güne kadar yapılmış reform çalışmalarının uygulamaya ne kadar yansıdığına değerlendirilmesine ilişkin bir araştırmanın yapılmasının TODAİE’den istenmesi üzerine 1988-1992 yılları arasında Kamu Yönetimi Araştırma Projesi (KAYA) Projesi hazırlanmıştır. Proje kapsamında daha önceki çalışmalarda yapılanlar incelenmiş ve mevcut durumda ortaya çıkan sorunlar yeniden tespit edilerek öneriler getirilmiştir (Tortop vd., 1999). Daha yakın tarihte ise Ekim 2003 tarihinde KAYA ve MEHTAP gibi bugüne kadar kamu yönetimi alanında yapılmış bütün reform paketleri de göz önüne alınarak “zamanın ruhu”na uygun bir biçimde Başbakanlık tarafından *“Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim”* adlı bir rapor hazırlanmıştır. Zamanın ruhuna uygun olarak hazırlanmış olması mühimdir zira Türkiye’de bürokrasi ile ilgili temel sorun, bürokrasinin sosyal değişime işlevsel uyumu meselesidir. İşlevsel uyumdan anlaşılması gereken ise, toplumda değişen koşullar karşısında bir kurumun yeni işlevler yüklenmesi yahut geleneksel bazı işlevlerini terk etmesidir (Heper, 2003). Bu rapora göre (Dinçer, Yılmaz, 2003); ülkemiz son yıllarda belirgin hale gelen strateji açığını, mali açığı, performans açığını ve güven açığını kapatmak ve yaşanan olumsuz süreci tersine çevirmek zorundadır. Bu kapsamda, özelleştirme, sivil toplumu güçlendirme ve yerelleşme yoluyla;

- o Hantal merkezi birimler daha küçük ama daha etkin bir yapıya dönüştürülmeli ve performansları artırılmalı,

- Yüklerinden arınan merkezi yapılarda stratejik düşünme boyutu güçlendirilmeli,
- Kaynak kullanımında stratejik planlar esas alınarak verimlilik sağlanmalı, mali dengeler kurulmalı,
- Her şeyden önemlisi, halkın yönetime olan katılımı artırarak, güveni tazelenmelidir.

Mezkur rapora (Dinçer, Yılmaz, 2003) göre yeniden yapılandırmanın temel ilkeleri şu şekilde vaz edilmiştir:

1. İhtiyaçlara Uygunluk
2. Katılımcılık ve Çok Ortaklılık: Yönetişim
3. Halk Odaklılık
4. Stratejik Yönetime Geçiş
5. Performansa Dayalı Oluş
6. Denetimde Etkililik
7. Etik Kurallar ve İnsana Güven
8. Hizmetlerin Yürütülmesinde Yerindenlik

“Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim” manifestosu çerçevesinde; bugüne kadar şu adımlar atılmıştır:

- 13.1.2005 tarihli 5286 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- 22.2.2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
- 3.7.2005 tarih ve 5393sayılı Belediye Kanunu
- 10.7.2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- 26.05.2005 tarih ve 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu
- 25.1.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun
- 28.9.2006 tarih ve 5548 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu
- 06.03.2008 tarih ve 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- Kamu Personel Kanunu Tasarısı Taslağı

Yeni Bölgeselleşme Dinamiklerinin Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansıması

Latince “regio: çevre-alan” anlamına gelen bölge; çok boyutlu, çok anlamlı ve sınırları oldukça güç çizilebilen bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bölge tanımlamasında; coğrafik, kültürel, etnik kentsel ve yönetsel ölçütlerin olduğu görülmektedir (Mengi, 1998). Bölgesel kalkınmanın merkezinde yer alan ve “bölge”

olarak adlandırılan kavrama, homojenlik faktörü esas alınarak aşağıdaki kriterlere göre tanımlamalar getirilebilir (Brasche, 2001):

- Coğrafi bölgeler (kıyı bölgeleri, dağlık bölgeler vb.)
- Kültürel bölgeler (etnik çoğunluk, dil, din vb.)
- Tarihsel bölgeler (tarihteki ortak kökenler, eski sınırlar vb.)
- Yerleşim ve yoğunluk bakımından bölgeler (merkezi bölgeler-çevre bölgeler, yüksek nüfus yoğunluklu bölgeler- düşük nüfus yoğunluklu bölgeler vb.).

Bir başka tanıma göre bölge, ülkenin yapısı içerisinde kendi kendine fonksiyon görebilen yeterince geniş bir alan olarak tarif edilmiştir (Richardson, 1979).

Bölgesel kalkınma kavramı ise, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü olarak tanımlanabilmektedir (DPT, 2003). Diğer bir tanıma göre bölgesel kalkınma, “geniş ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejisinin tutarlılığı konusunda, genel rekabet dengelerini bozmayan etkinlik ve refah kazandırıcı çabaların tümüdür” (Erk, 2003).

Bölgesel kalkınma politikaları, dönemsel olarak değişikliklere uğramıştır. Bu makalede bölgesel kalkınma politikalarının dönemsel değişimi, geleneksel ve yeni bölgesel politikalar olmak üzere iki grupta ele alınmıştır.

Geleneksel bölgesel politika anlayışının hakim olduğu 1960’lı yıllarda, bölgesel politikaların çerçevesi, gelişmiş ekonomilerin birçoğunda Keynezyen anlayışın hüküm sürdüğü firma merkezli, standartlaşmış, teşvik sisteminin esas olduğu “devlet güdümlü” politikalar olmuştur. Bu politikalar az gelişmiş bölgeleri geliştirmek amacıyla gelirin yeniden paylaşımı ve sosyal politikalara ağırlık vermiştir. Keynezyen anlayış; büyük ölçekli imalat sanayiye, bölgenin ekonomisinde çarpan etkisi yaratmak ve gelişmeyi bölgenin tamamına yaymak için büyüme kutupları oluşturan ekonominin motor gücü olarak kabul etmiştir. Bu dönemdeki temel politika araçları şunlardır:

- Finansal teşvikler
- Altyapı yatırımları
- Devletin sahip olduğu veya devletin kontrolünde sanayi tesisleri
- İmalat sanayinin kontrolü

Fakat 1970’lerdeki kriz, bölgesel gelişme politikalarına güçlü devlet müdahalesi ve para aktarımıyla (bölgelerarası kaynak transferi) devam etmenin imkansızlığını göstermiştir (Keating, 1998). 1980’li yıllardan itibaren, bölgesel kalkınma politikaları artık doğrudan devlet

yardımlarından ziyade işgücü, yaşam kalitesi, yatırım iklimi gibi mekanın niteliğini artırıcı alternatif yatırımlara ve içsel gelişmeye daha çok önem vermiştir. Daha önceki bölgesel kalkınma politikaları sadece pazara, işgücüne ve hammaddeye olan mesafeyi göz önüne alırken, yeni bölgesel politikalar ise sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı dikkate almıştır.

Bu çerçevede, bölgesel gelişmenin kavramsallaştırılması ve bölgesel politikaların uygulanmasına dair tüm hususlarda, önemli temel değişimler yaşanmıştır. Bu değişim, bölgesel gelişmenin teorik temellerinin yeniden yorumlanmasına yol açmış ve kalkınma ekonomisini açıklayan yeni faktörlerle başlamış; amaçlar, hedefler, faaliyet alanlarındaki değişimlerle devam etmiştir.

Bu kapsamda, bölgesel kalkınma politikalarını değiştiren temel unsurlar; yeni bölgecilik akımı, kurumsal katmanlaşma teorisi, kümelenme yaklaşımı ve bölgesel yenilik kavramları olmuştur.

Yeni Bölgesel Politika Anlayışı (Yeni Bölgeselleşme)

“Yeni Bölgeselleşme” anlayışı; yerel, sosyal, kültürel ve kurumsal düzenlemelerle ilgilenen “ekonomik coğrafyacılara” tarafından geliştirilmiştir. Bu anlayışın kaynağı ekonomik sosyologlar ile kurumsal ve evrimci iktisatçılardır (Amin, 1999). Bölgesel gelişmede sosyal ve kurumsal faktörlerin, kurumların ve şebekelerin önemi bölgesel gelişme literatüründe her geçen bir gün daha fazla vurgulanmaktadır.

“Yeni Bölgeselleşme” akımı, ekonomik gelişme politikalarında bölgenin temel ölçek birimi olduğundan hareketle, ekonomik politikaların uygulanabilmesi için, bölgelerin merkezden aktarılan yetki ve kaynak ile donatılmış kurumsal bir kapasiteye ihtiyacı olduğunu savunmuştur. “Yeni Bölgeselleşme” akımı, kümelenme (*clustering*) ve uzmanlaşmaya (*specialization*) atıfla, ekonomik dışsallıkları (*economic externalities*) tanıyan içsel büyüme teorisine (*endogenous growth theory*) vurgu yapmıştır. İçsel büyüme teorisi, sürdürülebilir kalkınmayı yaratmada ve devam ettirmede içsel yerel faktörlerin (*internal local factors*) önemini vurgulamış ve ekonomik gelişmede önemli girdiler olarak kabul edilen öğrenme, liderlik, sosyal sermaye, fiziksel altyapı, kurumlar ve insan kaynakları gibi geleneksel olmayan ekonomik değişkenlerin dikkate alınmasına katkıda bulunmuştur. Bu anlayışa göre, bölge, kurumsal şebekelerin ve kurumsal katmanın en iyi geliştiği ölçek olarak görülür. Bu kurumsal şebekeler, bilgi alışverişinin ve karşılıklı ilişkilerin yüksek düzeyde tutulduğu, kurumsal bir katman veya kapasite olarak tanımlanabilir (Allmendinger; Tewdwr; Jones, 2000) .

Yerel bir kurumsal katman (*institutional thickness*) kavramı; birçok kurum tarafından ortak bir sunumu, kurumlar arası etkileşim ve sinerji dahil birçok etmenin birleşimini, ortak bir sınai amaç birlikteliğini ve paylaşılan kültürel normlar ve değerleri ifade etmektedir (Amin;

Thrift, 1994). Kurumlar sosyal ve ekonomik şebekeler için bir zemin oluştururlar ve bu kurumlar böylece yerel düzeyde ekonomik gelişimi ortaya çıkarırlar ve sürdürürler. Kurumsal katmanlığın; rekabet edebilirlik için gerekli olan bilgi, inovasyon ve haberleşme üretimine bağlı olan endüstriyel yığılmanın oluşma sürecinde çok önemli katkısı olmuştur.

Bölgesel gelişmenin kavramsallaştırılması ve bölgesel politikaların uygulanmasına dair tüm hususlar yeniden yorumlanmış ve bu kapsamda “yeni bölgeselleşme” akımı ve bu akımla beraber gündeme gelen bölgesel rekabet gücü, yenilikçilik, öğrenen bölgeler, yönetim, kalkınma ajansları gibi kavramlar da bölgesel gelişmedeki yeni dinamikleri tanımlamaya yönelik yeni bir gündem oluşturmuştur.

Kümelenme Yaklaşımı

Kümelenme yaklaşımı, işletmelerin ve bölgelerin rekabet gücünün artırılmasında etkili bir araç olarak kabul edilmektedir. 1990’ların başından itibaren tartışılmaya başlanılan kümelenme kavramı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bir politika aracı olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Amerika’da Silikon Vadisi, İtalya’da tekstil ve hazır giyim sanayi, Almanya’da otomotiv sanayi küresel ölçekte ilk akla gelen kümelenme örnekleridir. Etkili bir küme geliştirme çalışması ile ilgili bölge ya da sektör, dünyada rekabet edebilir hale gelebilmektedir. Kümelenme, işletmelerin birbirleriyle ve üniversite, meslek kuruluşları ve araştırma enstitüleri ile bağlantılarını ve işbirliklerini güçlendiren, böylece tüm tarafların rekabet gücünü artıran bir yaklaşımdır.

Kümelenmenin temelinde;

- coğrafi yakınlığın sağladığı yüz yüze iletişim ortamı,
- işletmelerin birbirleriyle ve ilgili yerel aktörlerle etkileşimi,
- tüm taraflara katma değer sağlayan işbirliği anlayışı bulunmaktadır.

Porter’a (1998) göre kümelenme; birbiriyle bağlantılı olan işletmelerin ve kurumların belirli yerlerde coğrafi olarak yoğunlaşmalarıdır. Kümelenmeler, yerel ekonominin kısıtlarını ve temel avantajlarını ortaya çıkarması yönleri ile önemli bir bölgesel gelişme politika aracı olarak kabul edilmektedir. Kümelenme yaklaşımında aktörler arası işbirliği yapısının tesisi ile müşterek fayda elde edilir. Kümelenme ekonomik olduğu kadar sosyal bir olgudur. Bu nedenle küme katılımcıları arasında resmiyet taşımayan yüz yüze iletişim teşvik edilmektedir. Sosyal sermaye kavramı aktörlerin bir arada olma ve ortak iş yapma eğilimlerini belirlemesi bakımından kümelenmeler için anahtar unsur olarak kabul edilmektedir.

Sosyal sermaye kümelenmelerin performansı üzerinde iki yönden etkili olmaktadır. Bunlar,

- Yenilikçiliği destekleyerek: karşılıklı öğrenme, rekabet ve kişisel ilişkiler sosyal sermaye ile artmaktadır. Bu süreç kümelerin yenilik yapma kapasitesini geliştirmektedir.
- İşlem maliyetlerini azaltarak, verimlilik ve büyümeyi artırarak: kümelerde yer alan işletmeler yerel ve kişisel bilgi akışları, doğrudan ve güvene dayalı iletişim sayesinde daha az prosedür ve işlem maliyetine katlanmaktadır.

Bölgesel Kalkınmada Yenilik Kavramı

Yenilik için literatürde farklı tanımlamalar yapılmakla birlikte, OECD tarafından yapılan aşağıdaki tanımın en çok kabul gören tanım olduğu görülmektedir: “Yenilik, yeni veya önemli ölçüde geliştirilmiş bir ürünün, bir sürecin, bir pazarlama yönteminin ve bir örgütsel yöntemin (iş uygulamalarında, iş yeri düzenlemelerinde veya dış ilişkilerde) uygulanmasıdır” (OECD ve EUROSTAT, 2005). Bu tanım incelendiğinde görüleceği üzere yenilik icat kavramından farklıdır. Yenilik için bir bilgi üretimi veya bir icat gerekiyorsa da elde edilen bu kazanımlar uygulamaya geçirilmedikleri sürece yenilik niteliği kazanamazlar.

Yenilik sistemi, hem sektörel hem de mekânsal bazda ele alınmaktadır. Sektörel olarak bakıldığında; belli bir sektörde, yenilik sürecinde yer alan tüm aktörler ve bu aktörler arasındaki ilişkiler analiz edilmektedir. Yenilik sistemi mekânsal bazda değerlendirildiğinde ise sistemin hangi düzey(ler)de ele alınması gerektiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Yenilik sürecini etkileyen makro ekonomik politikaların, bilim ve teknoloji politikalarının ve dış ülkelerle ilişkilerin ulusal düzeyde belirlenmesi ve yönetilmesi, mekânsal bazda yapılan ilk analizlerin ulusal düzeyde yapılmasına neden olmuştur.

Ancak, yenilik sisteminin mekânsal analizi, ulus düzeyinde kalmamaktadır. Yeniliği, ulusal düzeyin yanı sıra bölge düzeyinde ele almanın gerekçelerini dört temel başlıkta toplamak mümkündür. İlk olarak, piyasaların liberalleşme sürecinin hız kazanması ve bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan ilerlemeler sonucunda ulaşım ve iletişim maliyetlerinin düşmesi, ülkeler arasındaki sınırların kalkmasına yol açmıştır. Bu gelişme, hem ulaşılabilen pazarın hem de rakiplerin sayısının artması, dolayısıyla ülkeler arasındaki ekonomik rekabetin şiddetlenmesi anlamını taşımaktadır. Bu rekabet, ülkeleri daha fazla ihtisaslaşmaya yöneltmektedir. Bu noktada bölgeler, sahip oldukları kendilerine özgü potansiyeller ve yetenekler ile ihtisaslaşmanın sağlanabilmesi açısından uygun bir ekonomik birim olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci olarak, ihtisaslaşmanın artması, bir bilginin üretiminde farklı aktörler tarafından üretilen bilgilere ihtiyaç duyulmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, kendi kendilerine yeten ve Ar-Ge faaliyetlerini kendi içerisinde yapan ekonomik birimler, diğer birimlere bağımlı hale gelmiş

ve onlarla işbirliği içerisinde çalışmak zorunda kalmışlardır. Bölge düzeyi, bu tür işbirliklerinin kolaylaştırmaktadır.

Ulaşılabilen pazarın genişlemesi, karşılaşılan taleplerin farklılaşmasına ve hızlı bir şekilde değişmesine yol açmıştır. Bu durum esnek üretim sistemlerinin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Diğer taraftan, çağdaş bilginin çok hızlı eskimesi, dinamik bir bilgi üretim yapısını gerektirmektedir. Bu esneklik ve dinamizm, ancak bölge düzeyinde sağlanabilmektedir. Diğer taraftan, yenilik sürecinde önemli bir rol oynayan bilgi yayılımı, belli bir mekânla sınırlı kalmakta ve bu mekânın dışında kalan aktörler bu bilgiden faydalanamamaktadır. Aynı zamanda, yenilik sürecinde örtülü bilginin elde edilebilmesi de, bu süreçte yer alan aktörler arasında coğrafi yakınlık gerektirmektedir.

Sonuç olarak, çok aktörlü ve karşılıklı ağ ilişkilerine dayanan bölgesel yenilik sistemleri, yeni dönem bölgesel gelişme politika ve uygulamalarında önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede ülkeler, bölge düzeyinde bilgi üretim ve kullanım altyapılarının geliştirilmesi ve bu iki yapı arasındaki etkileşimi sağlayacak olan aracı yapıların desteklenmesini öncelikli politika aracı olarak benimsemişlerdir.

Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Bir Araç: Kalkınma Ajansları

Küresel sistemle bütünleşme sürecinde olan ülkemizin son yıllardaki önemli tartışma konuları arasında; “bölgesel kalkınma” ile birlikte “Kalkınma Ajansları”da, girmiş bulunmaktadır.

Küreselleşme süreci;

- Ulus devletlerin kendi aralarındaki bölgesel bütünleşme hareketlerini hızlandırmış,
- Ulus devletlerin yerel yönetimlere verdikleri önemi artırmış ve
- Gelişen teknoloji, artan sermaye, işgücü, finansman ve kurumsal (şirket) hareketliliği ile birlikte, bölge ve alt bölgelerin küresel sistem ile doğrudan etkileşim içerisine girmesini sağlamıştır.

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda; 1970’li yıllara kadar merkezi idarenin güdümünde ve desteği ile uygulanan eski nesil bölgesel politikalar yerini, 1970’li yıllardan bu yana gündeme gelen yerel dinamiklerin ve yerel potansiyelin sağladığı üstünlüklerden yararlanılması ve küresel ölçekte kendisine en iyi koşulları arayan uluslararası sermayeye arz yönlü araçlarla yaklaşılması üzerine odaklanan yeni bölgesel politikalara bırakmıştır. Günümüzde, bölgeler ve şehirler, “yarı-kapalı bir ekonomik sistem” olarak değil, “dünyadaki farklı nitelikli ağlar/ilişkiler içinde yer alabilen ve bunlarla etkileşim içinde bulunabilen” yerel aktörler olarak algılanmaktadır. Bölgesel gelişme politikalarındaki bu değişim, planlama anlayışındaki değişimle birlikte gelişmiştir.

Nitekim, yeni planlama anlayışında; yukarıdan aşağıya, yani merkezden yerele planlama yaklaşımının tüm sorunlara tek başına bir çözüm olamayacağı gerçeği giderek daha fazla kabul görmektedir. Bu değişim çerçevesinde, ülkemizde de; merkezden yerele makro planlama çalışmaları ile aşağıdan yukarıya planlama çalışmalarını entegre eden, bizatihi yöre halkının katılımıyla gerçekleştirilen ve ulusal stratejilerle uyumlu, bir anlamda “etkileşimli planlama” yaklaşımına doğru bir dönüşüm yaşandığı söylenebilir. Bölgelerde gerçekleşen büyümenin merkezi ve yerel yönetimlerin doğrudan güdümü ile sağlanmadığı, yerel ve merkezi yönetimlerin “ortam hazırlama”, “katalizör olma” ve “aracılık” olarak nitelendirilebilecek işlevler yüklediği (Malmberg, 1996) iddia edilmektedir.

Yeni planlama yaklaşımı, yeni ve daha etkin bir kurumsal yapılanmayı ve bu yapı ile tutarlı bir kaynak tahsis mekanizmasını, bölgesel politikaların başarıyla uygulanması açısından en önemli araçlardan biri olarak kabul etmektedir. Nitekim, yerel düzeyde, yörenin kalkınması için, belirli hedef ve stratejiler doğrultusunda katılımcı bir anlayışın benimsendiği, proje üreten ve bu projeleri sahiplenen yapılar oluşturma ihtiyacı açıkça hissedilmektedir. Türkiye’de bu ihtiyaç hemşehricilik dayanışma derneklerinden, odaların ve SİAD’ların oluşturduğu örgütlenmelere kadar farklı türlerde ortaya çıkan yerel kalkınma bilinci şeklinde gözlenmektedir. Bu kurumsallaşma arayışlarına, diğer ülke deneyimlerinin verdiği en önemli karşılık bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluşu olmuştur. Başta AB ve Kuzey Amerika ülkeleri olmak üzere pek çok ülkede; amaçları, statüleri, faaliyetleri, yapıları, bütçeleri önemli farklılıklar göstermekle birlikte, sayıları binlerle ifade edilen kalkınma ajansı faaliyet göstermektedir.

Bu kapsamda, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca, ülkemizin siyasi, idari, sosyal ve ekonomik koşulları ile dünya tecrübesi ve AB üyeliği perspektifi de göz önünde bulundurularak, ülkemize has bir kalkınma ajansı modeli oluşturulmuş ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 25/01/2006 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilmiş, 08/02/2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Oluşturulan bu model ile, ulusal düzeyde belirlenen bölgesel gelişme stratejileri, yerel düzeyde yapılacak çalışmalar ile bütünleştirilerek, ülke genelindeki potansiyelin harekete geçirilmesi ve böylece bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması ve ulusal rekabet gücümüzün artırılması hedeflenmektedir.

6 Temmuz 2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı” ile Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur. 22 Kasım 2008 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 8 kalkınma ajansı daha kurulmuştur. 25

Temmuz 2009 tarih 27299 sayılı resmi gazetede yayınlanan kuruluş kararname ile 16 adet daha Kalkınma Ajansı kurularak, 26 Düzey 2 İstatistik Bölgesi temelinde yani Türkiye'nin tamamında kalkınma ajanslarının kuruluş süreci tamamlanmıştır.

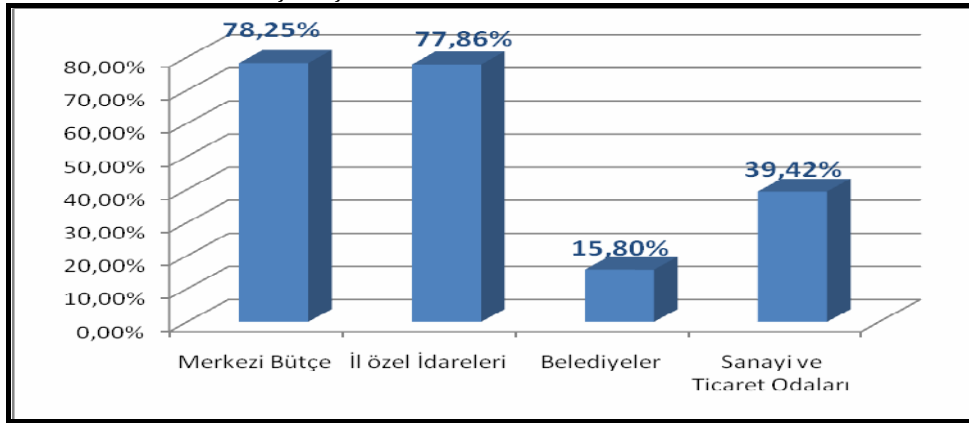
Tablo 1: Kalkınma Ajansları'nın Kuruluş Süreci

<i>31/052006 Tarih ve 2006/10550 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Kurulan Ajanslar</i>			
Bölge	Kapsadığı İller	Bölge Merkezi	Ajans İsmi
TR62	Adana, Mersin	Adana	Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA)
TR31	İzmir	İzmir	İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)
<i>10/11/2008 Tarih ve 2008/14306 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Kurulan Ajanslar</i>			
Bölge	Kapsadığı İller	Bölge Merkezi	Ajans İsmi
TR10	İstanbul	İstanbul	İstanbul Kalkınma Ajansı (İSKA)
TR52	Karaman, Konya	Konya	Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA)
TR83	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	Samsun	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)
TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum	Erzurum	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA)
TRB2	Bitlis, Hakkari, Muş, Van	Van	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA)
TRC1	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	Gaziantep	İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)
TRC2	Diyarbakır, Şanlıurfa	Diyarbakır	Karacadağ Kalkınma Ajansı
TRC3	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	Mardin	Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA)
<i>14/07/2009 Tarih ve 2009/15236 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Kurulan Ajanslar</i>			
Bölge	Kapsadığı İller	Bölge Merkezi	Ajans İsmi
TR21	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	Tekirdağ	Trakya Kalkınma Ajansı (TRAKYAKA)
TR22	Balıkesir, Çanakkale	Çanakkale	Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA)
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	Denizli	Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)
TR33	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak	Kütahya	Kuzey Ege Kalkınma Ajansı (KEKA)
TR41	Bilecik, Eskişehir, Bursa	Bursa	Henüz teklif edilmedi.
TR42	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	Kocaeli	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)
TR51	Ankara	Ankara	Henüz teklif edilmedi.
TR61	Antalya, Burdur, Isparta	Isparta	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	Hatay	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)
TR71	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir	Nevşehir	Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİ-KA)
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	Kayseri	Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)
TR81	Bartın, Karabük, Zonguldak	Zonguldak	Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)
TR82	Çankırı, Kastamonu, Sinop	Kastamonu	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA)
TR90	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	Trabzon	Henüz teklif edilmedi
TRA2	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	Kars	Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)
TRB1	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	Malatya	Fırat Kalkınma Ajansı (FKA)

Kaynak: DPT Müsteşarlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü

Kalkınma Ajansları hem pozitif etkileriyle hem de noksanlıklarıyla Türkiye’de henüz yeni bir deneyimdir. Kalkınma Ajanslarının ülkemiz deneyiminde riskli alanlarından biri belediyelerden elde ettikleri gelir meselesidir. Grafik 1’de görüldüğü üzere merkezi bütçeden ayrılan payların ve İl Özel İdarelerinden aktarılması öngörülen kaynağın gerçekleşme yüzdesi oldukça yüksekken, Belediyelerden öngörülenin oldukça altında kaynak transfer edilmiştir. Bu husus ajans gelirlerinin yeterince temin edilememesi probleminde öte daha da mühimi belediyelerin Kalkınma Ajansları projesinde yeterince ikna olmadıklarını gösteren bir işaret olmasıdır.

Grafik 1. Gelir Gerçekleşmeleri

Kaynak: DPT Müsteşarlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü

Ajansların ülkemizde pozitif tesirlerinden biri, yerel düzeyde proje üretme ve uygulama kapasitesini artırmaya başlamış olmasıdır. İzmir Kalkınma Ajansı kent hayatının önceliklerine, sivil yaşamda yarar sağlayan projelerin önünün açılmasına katkı sağlayacak desteklerini 30 Aralık 2008 tarihinde KOBİ ve Sosyal Kalkınma mali destek programları ile başlatmıştır. Bu kapsamda her iki program için 675 proje öncelikle idari ve uygunluk denetimine tabi tutulmuş; bu aşamayı geçen projeler daha sonra teknik ve mali değerlendirmeye alınmıştır. Neticede sosyal kalkınmada mali destek almaya hak kazanan proje sayısı 71; KOBİ alanında mali destek almaya hak kazanan proje sayısı ise 98 olduğu kamuoyuna açıklanmıştır. Yani İzmir Kalkınma Ajansı yaklaşık 30 milyon TL. kaynak kullanarak toplam 169 projeye mali destek sağlamıştır.

Her ne kadar dağıtılan bu mali desteklerin sosyo-ekonomik etki analizleri yapılamıyor olsa da bazı projelerin gözle görülür biçimde olumlu etkilerinin olacağı açıktır. Örneğin, İzmir Kalkınma Ajansının desteklediği projeler arasında ilin sosyo-ekonomik performansına olumlu katkılar sağlayacak projeleri görmek mümkündür.

Tablo 2: Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı Çerçevesinde Örnek Verilebilecek Projeler

1.	İlk olarak Sosyal Kalkınma Programımız kapsamında Tütün Eksperleri Derneğince yürütülen bir projemiz kapsamında Tütün Eksperliği Yüksek Okulundan mezun 27 kursiyer proje süresince eğitimler aldı. Bu eğitimler sektörün sacayakları olan tütün fabrikalarında, tütün tarlalarında gerçekleştirildi. Kursiyerlerin edindikleri bu bilgi ve tecrübeler üzerine kursiyerlerden 13'ü işe yerleştirildi.
2.	TOBAV'ın " Sesime Kulak Verin" Projesi: Ekonomik durumu iyi olmayan 70 yetenekli çocuğun hayatı değişti. Müzik eğitimi alan 70 yetenekli çocuk için, Sesime Kulak Verin isimli bir cd çıkartılacak. Bu projenin belgesel olması için çalışmalar başladı.
3.	İzmir Valiliği'nin "Proje Zengini İzmir Projesi" Bu proje ile Kalkınma Ajanslarına ve AB fonlarına yönelik proje hazırlama eğitimleri veriliyor. Proje yazma kültürünü geliştirmeye yönelik bu proje ile kullanılmayan AB fonlarının kullanım oranlarını artırmak ve Ajanslara yapılan proje başvuru sayısının etkinliğini artırmak hedefleniyor.
4.	Bir başka örneğimiz de Emel Akın Meslek Yüksekokulunca yürütülen projedir. Bu projede yetenekli ve iş sahibi olmayan ve bir kısmı toplumun dezavatajlı grupları olarak adlandırdığımız kesiminden gelen kursiyerlere Gelinlik ve Abiye üretiminin tasarımına ilişkin eğitimler verildi. Bu sektörde ara eleman sorunu vardı. İzmir için bu kadar önemli bir sektörde ara eleman yetiştirme sorununun çözülmesi ekonomik açıdan azımsanamayacak bir katkıdır. Bu eğitimlerin sonucunda üretilen modeller İzmir Gelinlik ve Abiye Fuarında düzenlenen bir defilede sunuldu. İzmir'in bu konuda Avrupa'nın önde gelen Milano, Paris gibi şehirlerine rakip olması ve hatta geçmesi yolunda çok önemli bir projeye katkıda bulunacaktır.
5.	İzmir Eczacılar Odası tarafından evlerde bulunan ve artık kullanılmayan ilaçlarının doğaya ve insanlara zarar vermesini önleme amacıyla Atık İlaçların Bertaraf edilmesine yönelik bir proje uygulandı. Ulusal ses getiren projelerimizden biri. Bu projeye dahil olan Eczanelerdeki atık ilaç kumbaralarına bırakılan ilaçlar artık bir merkezde toplanarak bahsettiğim zararları önleyecek şekilde bertaraf edilmesi için gerekli altyapı ve sistem oluşturuldu. Bu projeye Sağlık Bakanlığının ilgili birimlerinin de büyük ilgi gösterdiğini ve bu sistemin ülke geneline yaygınlaştırılması için gerekli çalışmaların başlatılması yönünde çalışmaların başladığını haber aldık.
6.	Yine engelli projeleri sosyal hayatımızın önemli bir yerini tuttuğu için program kapsamında desteklendi. Zihinsel engellilerin ailelerine, hayattan kopmamalarına yardımcı olmak amacıyla hazırlanan bir proje kapsamında Narlıdere ilçemizde Zihinsel Engelli Akşam Bakımevi yapıldı. Türkiye'de ilk kez engelli akşam bakım merkezi yapıldı. Artık bu bölgedeki engelli çocuğu olan aileler, daha önce katılamadıkları düğün, davet ya da bir sinemaya gitmek gibi faaliyetlere iştirak edebilmektedir. Başlangıçta hafta 3 akşam hizmet vermesi planlan akşam bakımevi gelen yoğun talep üzerine haftada 7 gün açık ve engelli ailelerine hizmet vermektedir. Bu uygulama da bu anlamda Türkiye'de ilk defa yapılmaktadır.
7.	Yine Otistik Çocukları Koruma Derneğince(ODER) okullarda otistik çocuklarımızın eğitimden daha fazla faydalanabilmeleri sınıf öğretmenlerine yönelik eğitimler düzenlendi. Alınan başarılı sonuçlar üzerine Milli Eğitim Bakanlığı, bu uygulamanın ülke çapında yaygınlaştırması için ilgili dernekle iletişimde olduğunu öğrendik.

Kaynak: İZKA Uzmanları ile Yapılan Mülakat

Tablo 3: KOBİ Mali Destekleri Çerçevesinde Örnek Verilebilecek Projeler

1.	KOBİ Mali Destek Programı kapsamında öne çıkan projelerse şöyledir. Universal Kimya San. Tic. Ltd. Şti tarafından sunulan "Ekonomik Çözümler ve Yeşil Bir Gelecek İçin Ponzalı El Temizleme Losyonu Üretim Projesi" ile Ağır sanayide çalışan işçilerin ellerinde çok yoğun olarak oluşan lekelerle yönelik Türkiye'de bir ilk olarak el temizleme losyonunun içerisinde Ponza madeni kullanılacaktır. Bu projedeki önemli noktalardan biri de küçük ölçekli firmaların maliyetlerin yüksekliği nedeniyle satın almadıkları losyonların kullanılmaması nedeni ile işçilerin sağlığı tehlike altına girmektedir. Maliyetlerin düşmesi ile daha fazla sayıda firmanın bu ürünü kullanması çalışanlar üzerinde de olumlu etkisi olacaktır.
2.	Örneğin Onart adlı bir firmamız , bizden aldığı destekle yatırım sonucunda üretmeye başladığı ürünlerinden Mısır'a 1 milyon dolarlık ihracat yapmak üzere sözleşme imzaladığını da öğrendik.
3.	Başka bir örnek olarak Atık Yağların geri dönüşümü sektöründe yer alan bir firmamızdan verebiliriz. Biliyoruz ki atık madeni yağlar çevre üzerinde çok olumsuz bir etkiye sahip ve

<p>bunlar yetkilendirilmiş Çevre Bakanlığından ruhsatlı az sayıdaki firma alınarak işlendikten sonra çeşitli ürünler halinde tekrar kullanıyor. Firma, bu ürünlerdeki talebi düşüren koku problemine karşı tasarladı ve faaliyete soktu. Bu sistem bu sektörde ilk defa uygulanıyor. Kriz olmasına rağmen firma hem istihdamını artırdı hem de sektöründe çok önemli bir yere geldi. Artık sektördeki diğer firmalar da kendi ürünlerinde de aynı kaliteyi yakalamak için benzer yatırımı yapacaklardır. Be şekilde ülke düzeyinde sektörde bir çarpan etkisi örneğini göreceğiz. Bu firmamızın bir Alman firmasıyla birlikte üretim yapmak için anlaşma yapmak üzere olduklarını da öğrendik.</p>
<p>4. Balata ve sürtünme materyalleri üreten bir firmamız KOBİ Programı kapsamında aldığı destekle, tasarladıkları üretim hattını oluşturarak, üretimde otomasyonu ve verimi artırarak firmanın kapasitesinde büyük yükseliş sağladı. Firma yetkilileriyle yaptığımız görüşmelerde daha önce fiyat konusunda rekabet edemediği Çin ile yarışır konuma geldiğini öğrendik. Biliyorsunuz ki Çin, dünyada halen pek çok üründe ucuz işçilik nedeniyle rekabet edilemez konumda. Projede başlangıçta, sağlanacak kapasite ile 15 yeni işçiyi istihdam edeceği beklenirken, proje sonunda yeni istihdamın 26 olarak gerçekleştiğini gördük. Yararlanıcımız olan firma, bu rakamın daha da artacağını da bizlere ilettiler.</p>
<p>5. Kuruyemiş ve lokum sektöründeki bir yararlanıcımız proje yararlanıcımız olmuştur. Yaptığı yatırımla, gıda güvenliği standartlarına tamamen uygun üretim yapabilir hale gelmiştir. Ayrıca sağladığı otomasyonla, çalışanlarına yönelik alınan eğitimlerle firma uluslararası geçerliliği olan BRC sertifikasını almıştır. Firmanın geldiği bu noktada ihracat bağlantıları aşamasında olduğunu da öğrendik. Tabii ki yurtiçinde de tüketici sağlığı açısından önemli konuma gelmektedir ve birkaç yılda içinde sektöründe ilk sıralara yerleşeceğini bekliyoruz.</p>
<p>6. Yine Çiğli’deki bir firmamız başta atık su arıtma tesisleri, gıda ve tekstil işletmeleri, PVC işleme tesisleri, çimento fabrikaları, balık çiftlikleri gibi son derece geniş bir kullanım alanına sahip olan loblu blower üretimi konusunda faaliyet göstermektedir. Firma önceden yalnızca yandan kanallı blower üretimi yapmaktayken yaptığı yatırımla geçmişte tamamen yurtdışına bağımlı olduğumuz, ülkemizde ve Avrupa’da üretimi olmayan helis tipi blower üretimi yapabilir hale gelmiştir. İç pazarda piyasada ithal ürünler karşısında rekabet gücü kazanan firmanın ihracat olanaklarını araştırdığını da öğrendik.</p>
<p>7. Torbalının küçük bir köyünde bulunan ve Zeytinyağı Sıkım işinde faaliyet gösteren bir yararlanıcımız da uyguladığı projeye hem çevreye zararlı zeytin karasuyunun miktarını %90 azaltılarak bu atık maddeleri sabun üreten firmaları satma imkanına erişirken, diğer taraftan organik zeytinyağı üretimi yapabilir duruma geldi. Daha projenin tamamlanmasından önce firma, Almanya’dan organik zeytinyağı ihracatı için sipariş aldığı bilgisine ulaştık.</p>
<p>8. Sanayi tipi buzdolapları ve soğuk hava depoları üreten bir firmamız yine kendi geliştirdiği ve proje kapsamında yapılan üretim hattı ile soğuk hava depolarında hijyen sorununu ortadan kaldırmıştır. Daha önce parça malzemeye üretilen soğuk hava depolarında parçaların birleşim noktalarındaki milimetrik boşluklar mikrop üremesine engel olmakta bu da talebi düşürmekteyken, geliştirilen üretim hattıyla artık yekpare parçalardan imalat gerçekleştirebilmektedir. Bu firmamız da Mozambik’ten bir firmayla ihracat anlaşması yaptı.</p>

Kaynak: İZKA Uzmanları ile Yapılan Mülakat

Sonuç

Şunu biliyoruz ki toplumların üretim gücünü büyütme, bir sermaye işi olmaktan daha çok bir “geleceği öngörme” ve “yenilik yapma” işidir. Sabri Ülgener; “Tanzimattan itibaren bazı düşünce hareketlerinin aydınlar tabakasında başlattığı fakat başaramadığı zihniyet dönüşümünü Cumhuriyet Türkiye’sinde yol, tarım ve sanayi devrimi üstlenmiş bulunmaktadır. Bütün bu karmaşa içerisinde dikkat çekici asıl unsur ‘profesyonel iş adamı’ ile ‘girişimci işgücünün’ ortaya çıkışıdır” (Özkeraz, 1999) yorumuyla insan unsurunun önemine vurgu yapmıştır. Yani Ona göre asıl modernleşme “girişimci sınıf”ın yaygınlaşmasıdır.

Esasında bu makalenin konusunu teşkil eden yeni bölgesel kalkınma politikalarının her birinin ortak noktası işte yukarıda bahsedilen girişimci sınıfın yaygınlaştırılmasıdır. Örneğin bu çerçevede, bölge planlarının temel aldığı yeni planlama yaklaşımından ve bölge ölçeğinin sağladığı avantajlardan yararlanarak topluma sağlayabileceği değer aşağıda özetlenmektedir:

- Bölgenin aktörlerce daha iyi tanınmasına, ortak hedefler ve uygun politikalar belirlenmesine, değişen koşullara daha kolay ve müştereken uyum sağlanmasına katkıda bulunur. Zira katılımcı ve sosyal bir süreç olarak planlama, aynı zamanda bir öğrenme sürecidir.
- Katılımcı demokrasi kültürünün gelişmesine katkı sağlar.
- Ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki önceliklerin uyumlaştırılmasında etkili bir araçtır. Bir ara ölçek olarak bölge planlama bu özelliğini aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı planlama yaklaşımlarının bütünleştirilmesinden alır.

Yeni bölgesel kalkınma politikalarının temellerinden biri olan “yenilik” konusunda ise ülkemizde son yıllarda Mersin ve Eskişehir illerinde; üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün girişimleriyle yürütülen bölgesel yenilik projelerinin, bu alandaki ilk uygulamalar olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte, ülkemizde bölgesel yenilik sistemlerinin oluşturulması sürecinde yer alabilecek çok sayıda yapılanma olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü bölge düzeyinde kurulu olan bu yapılanmalar, bölgesel yenilik sistemlerinin farklı parçalarını oluşturabilecek özellikler taşımaktadır. Bunlar: organize sanayi bölgeleri, endüstri bölgeleri, farklı bölgelerdeki kümelenme çalışmaları, teknoloji geliştirme bölgeleri, teknoloji geliştirme merkezleri, üniversite-sanayi ortak araştırma merkezleri ve kalkınma ajanslarıdır.

Yeni bölgesel kalkınma politikalarının temellerinden bir diğerinde yani “kümelenme” konusunda son yıllarda Türkiye’de ilgi ve önem artmıştır. Kümelenme konusuna verilen önem ulusal politika belgelerine de yansımış durumdadır. Nitekim 2007-2013 dönemini kapsayan ve temel politika belgesi olan Dokuzuncu Kalkınma Planında kümelenmelerin desteklenmesi hususu hem rekabet gücünün artırılması hem de bölgesel gelişmenin sağlanması gelişme eksenlerinde vurgulanmaktadır.

2010 Yılı Programında; DPT tarafından kümelenme konusunda yerel ve merkezi düzeyde politika çerçevesini çizecek bir yönetim modelinin oluşturulacağı ifade edilmektedir. Bu çerçevede; önümüzdeki dönemde kümelenme yaklaşımının etkili bir bölgesel gelişme aracı olarak kullanılmasında kalkınma ajansları tarafından çeşitli inisiyatifler alınabilecek ve kümelenme destek araçları kullanılabilir.

Kaynakça

- Al, H. (2002). Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi. İstanbul: Bilimadamı Yayınları. sf. 122.
- Allmendinger, P. ve Tewdwr-Jones, M. (2000). Spatial Dimensions and Institutional Uncertainties Of Planning and the New Regionalism, *Environment and Planning C: Government and Policy* 18:711-26.
- Amin, A. and N. Thrift (1994). 'Living in the global'. In Amin, A. and N. Thrift (eds) *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*, Oxford University Press.
- Amin, A., (1999). "An Institutional Perspective On Regional Economic Development", *Int. J. Urban and Reg. Res.*23, 365-378.
- Azrak, Ü. (2004). Türk İdaresinde Reform Girişimlerinin Değerlendirilmesi, *Hukuk ve Adalet Dergisi*, sayı 2, 2004b, s.223-235.
- Brasche U. (2001). Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu, (Çev. H. Cansevdi), İstanbul: İstanbul İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, s.13.
- Diñçer, Ö., Yılmaz, C. (2003). Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma:1 Değişimin Yönetimi İçin Yönetim Değişim, T.C. Başbakanlık, sf.118, 127-135, Ankara.
- Dinler, Z. (2005). Bölgesel İktisat. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, sf.216.
- DPT (2003). Ön Ulusal Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Stratejileri, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, s.250.
- Erk, N. (2003). Yerel Kalkınma Modelleri ve Türkiye Ekonomisi, Ekonomistler Platformu, Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F., Adana, s.1.
- Eryılmaz, B. (2003). Kamu Yönetimi. Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı, İstanbul: Erkam Matbaası, sf. 21.
- Giddens, A. (1998). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press,.
- Heper, M. (1973). Osmanlı-Türk Devletinde Bürokrasinin Siyasal Rolü; Kamu Yönelimi Kuramı Açısından Bazı Gözlemler, *Amme İdaresi Dergisi* (C.6.S2), s. 29-40, Ankara.
- Keating M. (1998). *The New Regionalism in Western Europe*. Kanada: Western Ontario Üniversitesi, sf. 72-73.
- Keating, M. (1998). "Is There a Regional Level of Government in Europe", in *Regions in Europe*, ed. By. Patrick Le Gales and Christian Lequesne, Routledge.
- Malmberg, A. (1996). *Industrial geography: agglomeration and local milieu, progress in human geography*, 20.3, 392-403.
- Mengi, A. (1998). Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karsısında Yerel Yönetimler, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.43.
- OECD ve EUROSTAT, (2005). Oslo Manual, Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, OECD and EUROSTAT, sf. 31, Paris.
- Özkiraz, A. (1999). *Sabri F. Ülgener'de Zihniyet Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, sf.245, Ankara.
- Porter Micheal E. (1998). Clusters and the New Economics of Competition, *Harvard Business Review*, November-December, 77-90, sf.199.
- Richardson H.W. (1979) *Regional and Urban Economics*, Second Edition, Pitman, Toronto, Canada, s.18.
- Sürgit, K. (1972). Türkiye'de İdari Reform. Ankara: TODAİE Yayınları, sf 70.
- Şaylan, G. (2000). Kamu Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş- Kritik ve Reform Önerileri. İstanbul: TESEV, sf. 111.
- Tortop, N., Eyüp G. İsbir ve Burhan Aykaç, (1999). *Yönetim Bilimi*, 3.Baskı, Ankara: Yargı Yayınları, sf. 204.